

L'ESTIMACIÓ DE LA ROBA EN ELS NOSTRES AVANTPASSATS

I. Entre la rica i variada gamma de conceptes i detalls, avui curiosos —tan curiosos com interessants i entranyablement íntims— que ofereix la nostra Historiografia Rural, voldríem remarcar i fer objecte d'un modest estudi, l'extraordinari aprecí i predilecció que els nostres avantpassats sentien per les peces de roba.

No anirem pas a redescobrir el que, a tot temps i fins avui en dia, la bona roba de qualitat segueix gaudint de vàlua i prestigi (des d'un orgull d'artesà a l'ostentació de signe potent), però tampoc no cal oblidar com els moderns progressos tècnics de la indústria del tèxtil, amb llurs processos d'estampaments i l'aparició de fibres sintètiques, han desenvolupat les produccions en sèrie, tot influint a bastament en els sistemes de consumisme i desvirtuant el caire de la tradicional artesanía i confecció i de la justa apreciació de la roba.

A la premisa del valor material i crematístic de la roba, els nostres avis hi unírien uns singulars criteris, gairebé un ritual, d'estima envers llur objecte, tinença, ús i transmissió. I en tracte i avinentesa semblant entre les peces que podríem anomenar de casa o de la llar, i les del vestir. Tanmateix, no solament les robes noves per a estrenar, ans igualment les que eren usades.

Als nostres Arxius Parroquials —i particulars de Cases Pairals— són abundoses les referències i esments a peces de roba que es deixen i es traspassen en llegats de gràcia particular o en concepte i part de dotacions. Concretant-nos, representativament, a la Vila de Vilalba, farem esment i exposició de diversos testimonis documentals al respecte, que, a part llur evident aportació al camp Històric i Costumista són possessors en la seva acurada nomenclatura d'exquisits valors lingüístics.

II.— Un primer i significatiu exponent, l'enregistren als segles XVI i XVII blasmant a les Capítulacions Matrimonials en constatar-se una valoració material a la roba que, conjuntament amb diner efectiu i amb terra, formava la dotació o heretat dels esposats (particularment, segons convingués, la del consort que entrava a la Casa Pairal de l'altre). En fulls annexos al document, es detalla i s'especificava cada peça de roba que tot seguit s'apreuava expressant-se crematísticament en «Lliures» i «Sous» com també en «Rals» convertibles a aquest sistema monetari. La tassació seria avalada per una o dues persones idònies i enteses (de vegades representant les dues parts per separat).

Esmentem com a testimoni —i reproduïm gràficament en dimensions reduïdes— la llista de robes, amb algun altre estri, que aportà Francesca Forés, filla de Gandesa en casar-se amb Josep Torner, pagès de Vilalba. Tractant-se d'un matrimoni entre vidus, tots dos amb successió, òbviament no és una relació nombrosa, però sí que comporta l'interès en manifestar la vàlua i llur conversió en diners. Al cap baix, es totalitza en les sabudes «Lliures i Sous», en «Plata corrent» i ja en dóna fe l'assentador nomenat, en Gaspar Tarragó; i ja després de realitzat el matrimoni i rebut el dot pel marit, ho corroboraran els testimonis: «Mossèn Pere Coll, beneficiat de la Iglesia de Vilalba y Lluís Sunyer, pagès de dita vila». (dia 30 de gener de 1674).

Extraurem alguns dels assentaments:

«Un vestit d'estameña pontilla y sorca, que val quatre lliures quatre sous.»

«Altres faldetes de drap de mescla, valen vintisinc rals.»

«Sinc coldos de burell, de vuit rals.»

«Un mantell, tresi (trefze) rals.»

«Dos llansols d'estopa, setse rals.»

«Dos camises, dotse rals.»

«Dos collets y un vel y un capell, val set rals.»

«Tres torcaboques, valen nou sous.»

«Sabates y calces, vuit rals.»

«Una flasada blanca, devuit rals.»

«Dos talegues, set sous.»

III.— L'altra modalitat més generalitzada en la vinculació i transmissió de la roba, la trobem a bastament en les deixes i llegats testamentaris. Presenta un caire, així ho interpretem, més íntim i atractiu, defugint la rutinària fredor de les xifres quantitatives, no exempt del tot de cert càlcul pragmàtic inherent a tan arrelada apreciació. El seu abast és tanmateix més ampli; des de la perspectiva de la voluntat del testador, s'hi palesa llur sentit funcional de les obligacions consuetudinàries, les seves particulars preferències i els condicionaments afectius, socials i àdhuc ideològics envers aquelles persones acostades per vïncles de sang o llaços d'amistat. Fins i tot, la nominació i descripció de les peces de roba comporten uns matisos descriptius plens de vivacitat i color.

Fet el forçós prolegomen, entrem tot seguit a fer exposició dels testimoniatges que hem escollit, convençuts que responen a aquesta variada filamenta entorn de la mateixa troca, com tanmateix que al lector investigador, o simplement curiós, els plauran; malgrat córrer el risc

A

Un pare granica fory un vestit de sarramonina
 gentilla y sencilla que cost quatre llors quatre
 sous sig ----- 4 11 9 1/2
 Un un vestit de sarramonina vintésime rels
 sig ----- 2 11 10 1/2
 Un al tres faldetes de drap de mony de color
 vintésime rels de sig ----- 2 11 10 1/2
 Un sine cellos de coroll de vuit rels ----- 1 11 10 1/2
 Un un mantell gros rels sig ----- 1 11 6 1/2
 Un dos llors rels de copa sessa rels ----- 1 11 6 1/2
 Un dos camises de set rels ----- 1 11 4 1/2
 Un dos calces y un vel y un capell val set rels
 sig ----- 1 11 4 1/2
 Un tres gorlaboces valen vintésime ----- 11 11 1/2
 Un tres vellos valen quatre rels ----- 4 11 1/2
 Un sabates y calces vuit rels sig ----- 11 11 1/2
 Un una filada blanca de val rels ----- 11 11 1/2
 Un un calce de trenta val rels sig ----- 3 11 11 1/2
 Un dos talques set sous sig ----- 11 7 1/2

 puge tota la roba que sa preat y
 la preata a l'Esclia val ----- 23 11 15 1/2
 de plata Corrent ----- 23 11 15 1/2
 y a puntal per los vintésime que per talques
 dia 7 de febrer 1674
 Joseph Torner y yo habimot de Vilalba fime ayada a la muller
 Francesca Forés de los sobredits 23 11 15 1/2 que la nora se roba
 a las voluntades que se son que la ha agorrot, fize vt ia fomes
 8 1/2. Que coll beneficiat de la Iglesia de Vilalba
 Luis suayr y yo de dita vila

Lista de robes, amb algú altre estri, que aportà Francesca Forés, filla de Gandesa en casar-se amb Josep Torner, pagés de Vilalba.

d'ultrapassar-nos dels límits que ens hem imposat.

a) Del testament de Càndida Font, muller de Joaquim Coll. Any 1649.

«... A Na Ana, casera de mossen Hiacinto, altra camisa.»

«... a Arcàngela, moça de casa, unes faldetes de lleonat y negre y una camisa de mon servici.»

«... a la muller de Pere Anguera, les millors faldetes d'estameña que jo tinc.»

«... a ma neboda Maria muller de Llorens Pallares unes faldetes de chamellot vert y aranjat.»

«... a Brígida Coll, un cos de filadis groch y vermell y unes mànegues de tafetà vert y aranjat.»

«... a ma cosina Maria muller de Gabriel Coll, les millors calces de mon portar.»

«... a ma cunyada Tomasa Coll y Granyena,

unes faldetes de blanch y negre y un saiet.»

«... a Llorença Riba filla de Pere Riba, unes faldetes grogues de drap de mon portar.»

«... a Catalina vídua de Pere Riba, altra camisa.»

I continua amb altres deixes que ometrem per no allargar-nos.

b) Del testament d'Aina Vidal, muller de Llorenç Busom (sense data) (redactat amb una espontània barreja de català i castellà).

«... a mi hijo Francisco le deixo 4 camises y 4 balons blancs quan me moriré yo y un gambeto y una chupa de burell. De gracia especial a mi hijo Llorens, lo mismo que a Francisco y a mas dos toallons, una coisinerà de tela, y a Francisco también dos coisineres dos toallons y un enjugamanos.»

c) Del testament de Magdalena Fontanet, vídua de Llorenç Tarragó, 18 d'agost 1797:

«... a més dels dits legats, declaro vull y es ma voluntat que mon hereu fassa un vestit de Vayeta a cada una de mes dos amades filles, assó es, faldetes mantellina y sayo, y a més, que los dalt dits mos Marmesors vull que repartixquen tota la meva Roba en les dos filles dalt dites, per iguals.»

d) Del testament de Maria Clua, vídua de Llorenç Briansó, el 15 d'abril de 1798:

«Lego de gracia especial y por cumplimiento de legítima, a mis hijas, lo siguiente: a la Rosa dos camisses y unas faldetas negras y moradas de mi uso; a la Magdalena otras dos camisses y un sayo negro de mi uso; a la Candia dos camisses de mi uso y unas faldetas de cada día, de estopa; y de la demás ropa, a mi nuera Manuela Domenech y a mi nieta Ana Maria Suñer un mocador de indianas y un debantal.»

e) Del testament de Josefa Maria Fuster, muller de Josep Navarro, 10 d'octubre de 1804.

«... a Maria Antonia Navarro caríssima filla meva, consort de pelegrí Bringué, a més del que vaig prometre als Capítols, quatre camises de bri, sis tovallons, un llançol de bri, un eixugamans de tela, tot nou. A Paula Navarro, caríssima filla meva, en paga de llegítima materna per a quant vinga lo cas de prendre estat, la quantitat de cent lliures (Barcelonesses) y totas las robas de mon propi us.»

f) Del testament de Francesc Blasco, muller de Vicenç Pallarès, 13 de juliol de 1802:

«Lega de gracia especial a sus dos hijas Raymunda y Maria Candia toda la Ropa de su uso y llebar, exceptuando los dos bestidos mejores que los reserba para su hijo y heredero; la qual ropa quiere que se la partan entre las dos hijas como buenas hermanas.»

g) Del testament de Joan Soler, 14 de juliol de 1809.

«Dexo y llego a mon fill Domingo per tots los

drets de legítima que de mos bens li puguen tocar, la suma o quantitat de 200 lliures arditas per una vegada tan solament lo dia que prendrà estat, si torna del servici del Rey, en terra o en diners, y una Capa de cantavella, sis camises, sis balons y sis parells de calsilles.»

h) Del codicil de Maria Prisach, muller de Llorenç Royo, el 25 d'octubre de 1809:

«... que mi heredero establecido en dicho testamento que es Lorenzo Prisach, a quien corresponden todas mis ropas como mis bienes, tenga obligaciones de dar de mis ropas: unas faldetas negras de escote y una camisa, que en virtud de este Codicilo le dexo de gracia especial a mi amada hermana Magdalena Prisach. ...y para mayor esplicación de mi voluntad y que mis ahijadas o fillolas no queden defraudadas de lo que yo tenia comunicado a mi marido, digo y es mi voluntad que a mi fillola y sobrina Paula Lluís le deixo de gracia especial una camisa, dos faldetas y un pañuelo, y a mi fillola y sobrina Rosa Prisach otras dos faldetas y un pañuelo, y a mi fillola Teresa Domenech hija de Josef, una camisa nueva. ... Dexo y lego de gracia especial a mi cuñada Francisca Royo una camisa y una armilla de algodón... Dexo ilego de gracia especial a mi suegra Tomasa Colomer, por lo mucho que la estimo, toda la ropa común de mi uso diario, esto es, la que acostumbro a llevar todos los dias comunes de trabajo. ...y todas la restante ropa que es mía y pertenece a mi hermano Lorenzo por ser heredero universal de todos mis bienes en el citado testamento, la deixo a la disposición de éste y de mi cuñada estimada Rosa Vallespi, consorte de mi hermano Lorenzo Pistrach, para que dispongan de ella a sus libres voluntades.»

i) Del testament de Josefa Arrufat, muller de Josep Peig, 5 de febrer de 1817:

«Dexo y lego a mi hijo ya mencionado Joseph Peyg, primo: seys camisas nuevas más dos camisas a medio servir, más seys pares de calzillas, más dos pares de medias és a saber, unas de blancas y otras de negras; más una sábana nueva, más una servilleta, más una almohada de andianas, más un gambeto, más dos vestidos nuevos uno para los dias de Fiesta y otro vestido para los dias de hacienda... Dexo y lego a mi nieta Mariana Domenech hija de Pablo Domenech y de Maria Peyg, difunta, una camisa nueva de Bri, cuando tome estado; y si muere antes de tomar estado, que no esté obligado el heredero a darla, y con la precisa obligación que no pueda pedir ninguna cosa más por la parte de Legítima perteneciente a su madre, por mis bienes... Dexo y lego a mi hija Theresa, primeramente una capucha nueva negra, más unas faldetas de coló, más un sayo de cada día, más unas faldetas de cada día; la sobredita capucha la tengo en casa... Dexo y lego a mi nieta Josefa, hija de Carlos Peyg mi hijo, una mantellina y un sayo negro, y también la mantellina es negra...»

IV.— Cal fer ressò tanmateix, de com a les nostres viles ja de bell antuvi, i concretament

dins del període que hem intentat historiar, s'exerciren els oficis de teixir llenços i de confeccionar la roba. A Vilalba en constatem una respectable llista de noms d'aquests artesans (v. gr. un Miquel Vilanova o un Teòfil Mestre, respectivament al primer terç del segle XVII); alguns eren provinents d'altres contrades i comarques, (des d'un Guillermo Baylach i Grigay, del lloc de Campa —a la Gascunya— «Reino de Francia», a un Joan Gras, de Riudoms al Baix Camp). També d'altres crearan precedents i dinastia familiar en la professió fins que la revolució industrial del ram, ja a mitjans del segle XIX, farà iniciar la davallada per acabar reduïda a uns records, a algunes eines «teleres» o a noms d'alguna Casa (Cal Teixidor) (Esmentem els noms dels Campan —segles XVII-XVIII—, els Bada, i els Soler —segles XVIII-XIX).

Possiblement per llur condició de menestrals, desenvolupant la seva tasca dins els murs de la vila i potser amb millor accés a les lletres, els trobem esmentats sovint en diversos documents en què actuen com a testimonis, i en els que l'escrivà remarca el qualificatiu de llur ofici: «texedor, sastre, teixidor de lli, tejedor de lienzos, i fins hilador de seda» (Pere Joan Mestre, de Faió). I esmentem, per acabar, que quan els germans Joaquim i Benet Soler (fills de Nicolau Soler, «teixidó de lli») solliciten del Municipi i de La Parroquial permís d'obres i d'accessos, són anomenats «sastres de ofici».

Antonio NAVARRO i ESTEVE

Fonts: Arxiu Parroquial de Vilalba, i documentació original de Casa meva.

NOTES

He procurat transcriure literalment la grafia i el text dels documents originals consultats. Tan sols, amb la intenció de facilitar la comprensió, he refet algun mot que hi surt abreujat segons l'ús del temps, i he afegit algun inevitable signe separatiu o d'accentuació.

D'una manera convencional, faré un breu comentari d'aclariment d'alguns termes i mots, referents a la roba, segons versions encara de la meva recordança, prèvia recerca i consulta del diccionari:

BAIETA, o **VAYETA**. Roba de llana, o de barreja amb cotó, de teixit fluix o poc atapeït, de vegades cobert de pèl en una, o en ambdues cares.

BALONS. Calces curtes —pantalons— d'ús masculí.

BRI. Roba feta de fibra de lli o de cànem, de qualitat fina.

BURELL. Roba feta de llana, de natural color fosc, i més aviat basta.

CALCILLES. Mitges, generalment de punt, i llana, d'ús masculí, que cobrien les cames solament, és a dir, sense peu.

CHUPA o **JUPA**. Peça de vestir masculí, que es portava davall la jaqueta abotonada al cos a manera d'armilla, sense mànegues, i provista de petits faldons davanters amb butxaques.

DRAP. En el sentit de teixit de lligat atapeït i gruixut, generalment enfeltrat.

ESTAMENYA. Roba de teixit, senzill però bona, d'estam de llana.

ESTOPA. Roba de teixit gruixut, de la filassa inferior, més basta, del lli o del cànem.

FILADIS. Roba feta de fibres residuals de la seda, separada del capoll.

FALDETES. Peça de vestir, d'ús femení, faldilla ampla i llarga fins els peus; de vegades formava doble peça o conjunt.

GAMBETO. Capot, d'ús masculí, que arribava fins a mitja cama.

EIXUGAMANS. A manera de tovallola, generalment de roba de lli, cotó o cànem.

MANTELLINA. Peça femenina, generalment ampla, de seda o de randa, per a cobrir el cap, coll i part de l'espatlla, externament.

MOCADOR. En el sentit de peça quadrada o rectangular de grans dimensions, variablement guarnida, per a ús extern femení, que cobreix cap i espatlla.

SARGA o **SARJA**. Teixit de llana, de lligats formant línies diagonals oposades i en diversos esglaonats.

SAIO o **SAYO**. Peça de roba, en genral i especialment d'ús femení, que cobria la major part del cos.

TELA. A part llur expressió generalitzada, més concretament a la roba de teixit fi i prim, feta de fibres ben entrelaçades.

TORCABOQUES. Expressió variant de tovalló.

II. Il·lustració tretada del llibre «Trajes Populares de España vistos por los pintores Españoles» d'Emiliano M. Aguilera. El quadre és de M. Viladrica i representa a personatges típics de Tarragona. Veieu la jupa de l'home i el saio de la dona.